

PRAĆENJE PLURALIZMA MEDIJA U DIGITALNOJ ERI

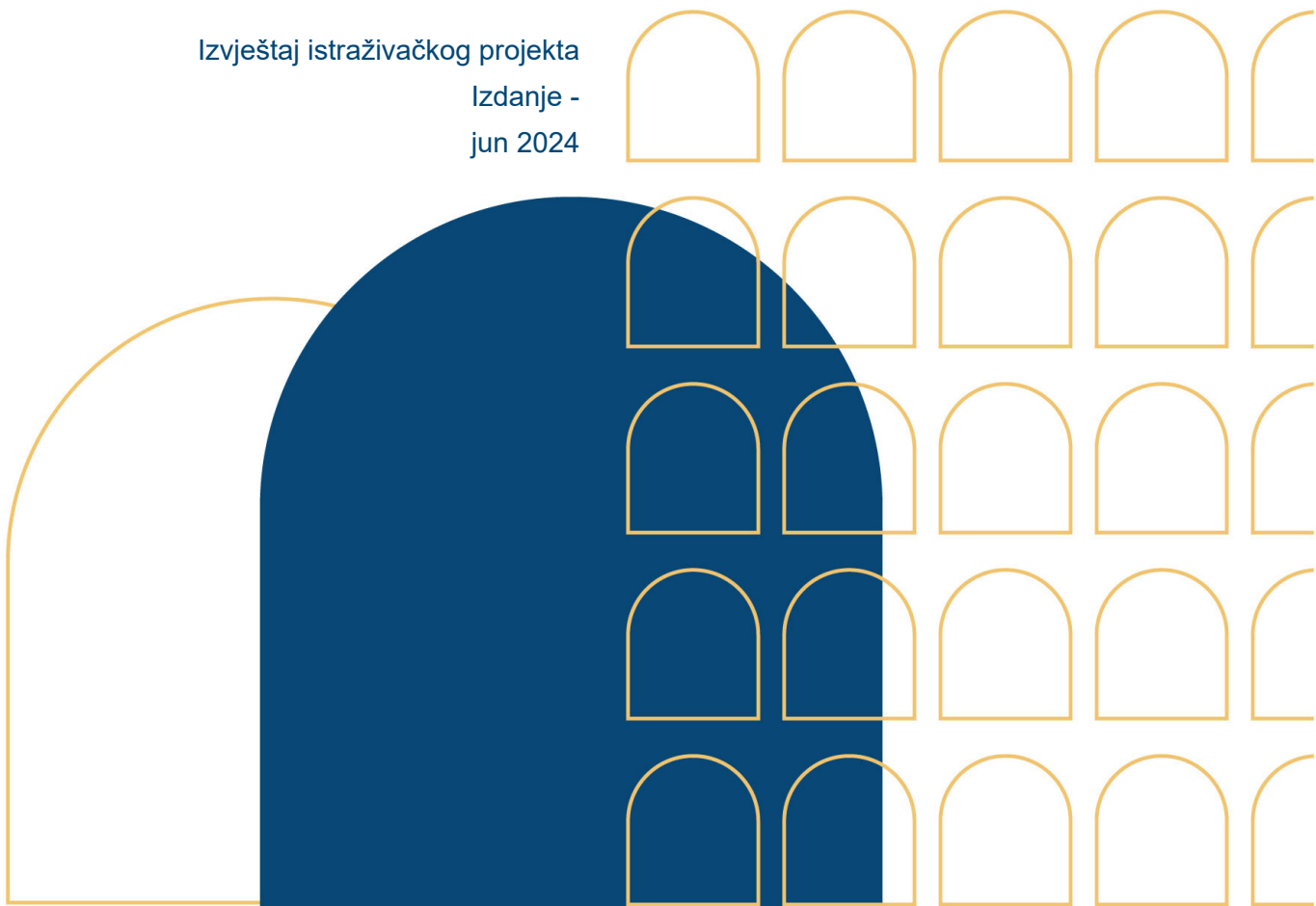
PRIMJENA MONITORA MEDIJSKOG PLURALIZMA U ZEMLJAMA ČLANICAMA EVROPSKE UNIJE I ZEMLJAMA KANDIDATIMA

Izveštaj za zemlju: Crna Gora

Daniela Brkić Ružić, nezavisna istraživačica

Izveštaj istraživačkog projekta

Izdanje -
jun 2024

SADRŽAJ

1.	O projektu	4
1.1.	Pregled projekta	4
1.2.	Metodološke napomene	4
2.	Uvod	6
3.	Rezultati prikupljanja podataka: procjena rizika za medijski pluralizam	7
3.1.	Osnovna zaštita (52% - Srednji rizik)	11
3.2.	Tržišni pluralizam (69% - Visoki rizik)	14
3.3.	Politička nezavisnost (69% - Visoki rizik)	18
3.4.	Društvena uključenost (78% - Visoki rizik)	22
4.	Zaključci	26
5.	Napomene	29
6.	Reference	30

Aneks I. Istraživački tim zemlje

Aneks II. Grupa eksperata

© Evropski univerzitetski institut 2024

Uređivačka pitanja i odabir © Daniela Brkić Ružić, 2024

Ovaj rad je licenciran u skladu sa Creative Commons Attribution 4.0 (CC-BY 4.0) međunarodnom licencom koja reguliše uslove pristupa i korišćenja ovog rada. Prilikom pozivanja ili citiranja mora se navesti puno ime autora, urednika, naslov, serija i broj, godina i izdavač.

Stavovi iznijeti u ovoj publikaciji predstavljaju mišljenje autora, a ne Evropskog univerzitetskog instituta.

Izdavač

Evropski univerzitetski institut (EUI)

Via dei Roccettini 9, I-50014

San Domenico di Fiesole (FI)

Italija

**Co-funded by
the European Union**

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or EACEA. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

1. O projektu

1.1. Pregled projekta

Monitor medijskog pluralizma (Media Pluralism Monitor - MPM) je istraživački alat dizajniran za identifikaciju potencijalnih rizika za pluralizam medija u državama članicama i zemljama kandidatima za članstvo u Evropskoj uniji. Ovaj narativni izvještaj izrađen je na osnovu podataka prikupljenih uz pomoć MPM alata tokom 2023. godine. Istraživanje je sprovedeno u 27 zemalja članica EU, kao i u Albaniji, Crnoj Gori, Republici Sjevernoj Makedoniji, Srbiji i Turskoj. Ove godine, određeni dio MPM-a je po prvi put primijenjen u Bosni i Hercegovini i Moldaviji. Ovaj projekat, kroz pripremnu akciju Evropskog parlamenta, podržan je grantom koji je Evropska komisija dodijelila Centru za medijski pluralizam i slobodu medija (Centre for Media Pluralism and Media Freedom - CMPF) Evropskog univerzitetskog instituta.

1.2. Metodološke napomene

Autori i kontrolori

CMPF saraduje saiskusnim, nezavisnim nacionalnim istraživačima koji prikupljaju podatke i pišu narativne izvještaje. Istraživanje je bazirano na standardizovanom upitniku koji je razvio CMPF.

Kada je u pitanju Crna Gora, CMPF-u je partner bila Daniela Brkić Ružić (nezavisna istraživačica), koja je prikupila podatke, bodovala i komentarisala varijable u upitniku i intervjuisala stručnjake. CMPF-ov tim je prekontrolisao izvještaj. A kako bismo dodatno osigurali tačnost i pouzdanost rezultata, grupa nacionalnih stručnjaka je u svakoj državi pregledala odgovore na pitanja izdvojena za evaluaciju. (lista stručnjaka nalazi se u Aneksu II). U odabranim zemljama, konačni izvještaj je dodatno pregledao nezavisni stručnjak iz date zemlje.

Rizici za pluralizam medija ispitivani su u četiri glavne tematske oblasti: osnovna zaštita, tržišni pluralizam, politička nezavisnost i društvena uključenost. Rezultati se temelje na procjeni niza indikatora za svaku tematsku oblast (vidi Tabelu 1).

Osnovna zaštita	Tržišni pluralizam	Politička nezavisnost	Društvena uključenost
Zaštita slobode izražavanja	Transparentnost medijskog vlasništva	Politička nezavisnost medija	Zastupljenost manjina
Zaštita prava na informisanje	Pluralizam pružalaca medijskih usluga	Uređivačka nezavisnost	Lokalni/regionalni i mediji zajednice
Standardi i zaštita novinarske profesije	Pluralizam na digitalnim tržištima	Audiovizuelni mediji, onlajn platforme i izbori	Rodna ravnopravnost u medijima
Nezavisnost i efikasnost medijskih regulatornih tijela	Održivost medija	Državna regulacija resursa i podrška medijskom sektoru	Medijska pismenost
Doseg tradicionalnih medija i dostupnost interneta	Uređivačka nezavisnost od komercijalnog i vlasničkog uticaja	Nezavisnost javnih medijskih servisa	Zaštita od dezinformacija i govora mržnje

Tabela 1: Oblast i indikatori Monitora medijskog pluralizma

Digitalna dimenzija

Monitor (MPM) ne smatra da je digitalna dimenzija izolovano medijsko područje, već da je isprepletana s tradicionalnim medijima i postojećim principima pluralizma medija i slobode izražavanja. Ipak, MPM omogućava mjerenje specifičnih rizika u digitalnoj sredini pa tako izvještaj sadrži i specifičnu analizu rizika povezanih s digitalnim medijskim okruženjem.

Izračunavanje rizika

Rezultati za svaku od tematskih oblasti i pojedinačne indikatore prikazani su na skali od 0 do 100%. Rezultati između 0 i 33% se smatraju niskim rizikom, od 34 do 66% srednjim, a oni između 67 i 100% visokim rizikom.

Na nivou indikatora, ocjena 0 vrijedi 3%, a ocjena 100 vrijedi 97%, kako bi bila izbjegnuta procjena potpunog odsustva ili nevojbenosti rizika.

Metodološke izmjene

Za svako izdanje MPM-a, CMPF ažurira i fino podešava upitnik, na osnovu evaluacije alata nakon njegove implementacije, rezultata prethodnog prikupljanja podataka i postojanja novodostupnih podataka. Rezultati dobijeni za ove indikatore stoga nijesu direktno uporedivi sa rezultatima dobijenim u prethodnom izdanju MPM-a. Metodološke promjene su objašnjene na web stranici CMPF-a na adresi: <http://cmpf.eui.eu/media-pluralism-monitor/>.

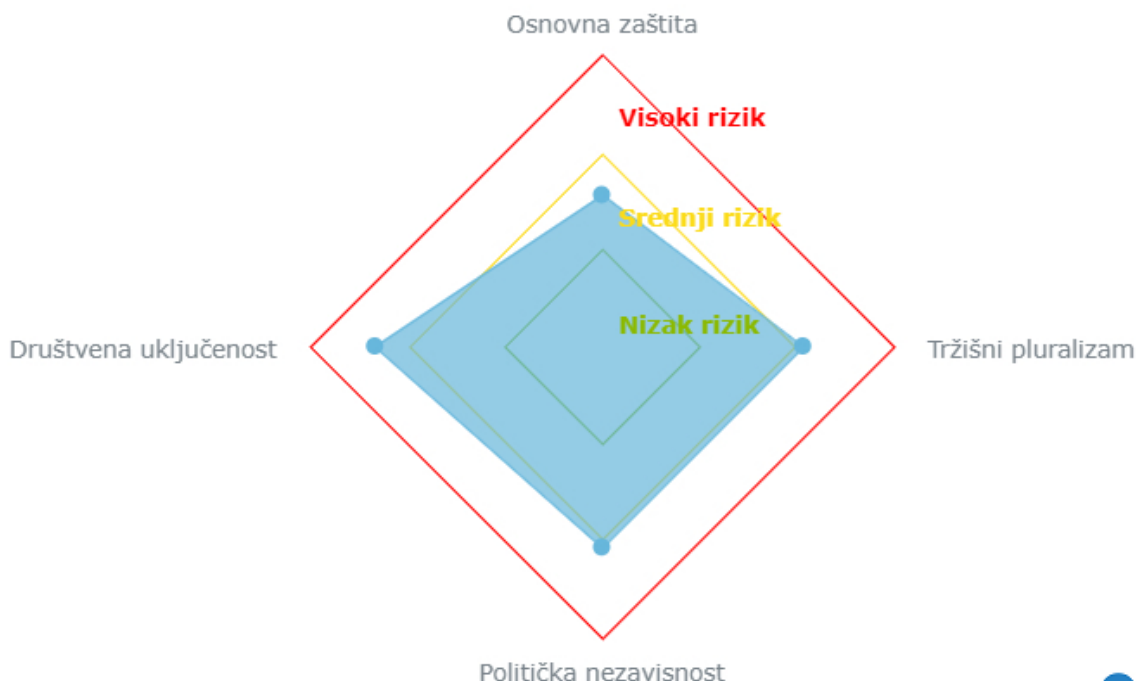
Odricanje od odgovornosti: Sadržaj izvještaja ne odražava nužno stavove CMPF-a, niti poziciju članova Grupe eksperata. Predstavlja stavove nacionalnog tima zemlje koji je prikupio podatke i izradio izvještaj. Zbog ažuriranja i poboljšanja upitnika, rezultati MPM2024 možda neće biti u potpunosti uporedivi s onima u prethodnim izdanjima MPM-a. Za više detalja o projektu, pogledajte CMPF izvještaj o MPM2023, dostupan na: <http://cmpf.eui.eu/media-pluralism-monitor/>.

2. Uvod

- **O zemlji:** Crna Gora je država Zapadnog Balkana sa 633 000 stanovnika i teritorijom od 13 812 kvadratnih kilometara. Crna Gora je obnovila državnu nezavisnost na referendumu 2006. godine, kada je prekinuta državna unija sa Srbijom u kojoj se našla nakon raspada Jugoslavije.
- **Jezici:** Službeni jezik je crnogorski, a u službenoj upotrebi su srpski, bosanski, hrvatski i albanski jezik.
- **Manjine:** Crna Gora je multinacionalna i multireligijska država. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. godine, Crnogorci čine 44,98% stanovništva, Srbi 28,73%, Bošnjaci 8,65%, Albanci 4,91%, Muslimani 3,31%, Romi 1,01% i Hrvati 0,97%.
- **Ekonomska situacija:** Crnogorska privreda se u velikoj mjeri oslanja na turizam. U 2023. Godini ekonomski rast procjenjuje se na stabilnih šest odsto realnog BDP-a, s nominalnom vrijednošću istog od oko šest milijardi eura. Glavna komponenta BDP-a je privatna potrošnja, specifično potpomognuta prilivom migranata i poreskom reformom koja je povećala stvarni raspoloživi dohodak građana. Stopa inflacije je pala sa 13% u 2022. godini na 8,6% u 2023. godini, čime je smanjena razlika u odnosu na eurozonu. Javni dug je smanjen, ali je i dalje visok (pad sa 73% na 62% BDP-a) zbog velikih infrastrukturnih projekata koje dominantno kreditira Kina.
- **Politička situacija:** Vanrednim parlamentarnim izborima u junu 2023. godine, u Crnoj Gori je okončana jednogodišnja kriza političkog sistema i period nestabilnosti tokom kojeg je Vlada bila u prelaznom mandatu i bez političkog legitimiteta. U parlamentu nije bilo funkcionalne većine, a ustavni sud je bio bez kapaciteta za odlučivanje. Nakon skoro pet mjeseci postizbornih pregovora, 31. oktobra 2023, formirana je nova vlada iz koalicije proevropskih, prosrpskih i albanskih partija. Nova Vlada, na čelu sa ekonomistom Milojkom Spajićem iz Pokreta Evropa sad, dobila je izbore na obećanjima punopravnog članstva u EU i boljeg životnog standard građana. Inače, proces pristupanja EU bio je bez napretka prethodne tri godine.
- **EU integracije:** Crna Gora je počela pregovore za članstvo u Evropskoj uniji (EU) 29. juna 2012. godine. Crna Gora je članica NATO alijanse od 2017. godine.
- **Medijsko tržište:** U Crnoj Gori izlaze tri dnevne novine. Pored nacionalnog javnog medijskog servisa, postoje još tri TV stanice sa nacionalnom pokrivenošću, kao i 15 lokalnih, regionalnih i isključivo kablovskih emitera. Javni RTV sistem čini više od polovine medijskog tržišta i sastoji se od četiri nacionalna TV i dva radio kanala, šest lokalnih javnih TV stanica i 15 lokalnih javnih radio emitera. Postoji 29 registrovanih komercijalnih radio stanica i preko stotinu onlajn medija.
- **Regulatorno okruženje:** Regulatori su nezavisni od Vlade, ali je Skupština nadležna za usvajanje njihovih finansijskih planova i izvještaja i ima pravo da ih mijenja. Agencija za elektronske medije ima veoma ograničenu moć sankcionisanja, što umanjuje njenu efikasnost u regulisanju AV tržišta. Regulator ne pruža podatke o slušanosti/gledanosti medija, niti o njihovom finansijskom poslovanju. Postoji aktivan Sindikat medija koji ulaže napore u jačanje regulative i uslova rada medijskih djelatnika. Kada je u pitanju medijski sadržaj, profesionalne novinarske organizacije nemaju značajan uticaj, a samoregulacija je veoma slaba. U oktobru 2023. godine Vlada je usvojila Medijsku strategiju za period 2023-2027. godine. Izmjene zakona o medijima, audiovizuelnim uslugama i nacionalnom javnom emiteru RTCG pripremljene su 2022. godine, ali je njihovo usvajanje već više puta odloženo.

3. Rezultati prikupljanja podataka: procjena rizika za medijski pluralizam

Crna Gora: Oblasti rizika za medijski pluralizam

JS chart by amCharts

Crna Gora bilježi srednji rizik u oblasti **Osnovne zaštite** (52%), dok oblasti **Tržišnog pluralizma** (69%), **Političke nezavisnosti** (69%) i **Društvene uključenosti** (78%) dostižu zonu visokog rizika.

Zakonska regulativa u oblasti slobode izražavanja i prava na informisanje ne odstupa značajnije od evropskih standarda. Regulatorna Agencija za elektronske medije radi nezavisno i transparentno, mada nema odgovarajuću moć sankcionisanja. Povišen rizik u oblasti **Osnovne zaštite** (rast od 9% na godišnjem nivou takođe) uglavnom se tiče kontinuiranih nedostataka u mehanizmu slobodnog pristupa informacijama, gdje nedostatak institucionalnih kapaciteta koči uspješnu primjenu zakona i proizvodi nesrazmjeran broj žalbi i s njima vezanih troškova administrativnih sporova. Na povećanje ukupnog nivoa rizika takođe je uticao i slabiji rezultat kod subindikatora pristupa internetu, a što je posljedica promjena u metodologiji i izvoru korišćenih podataka.

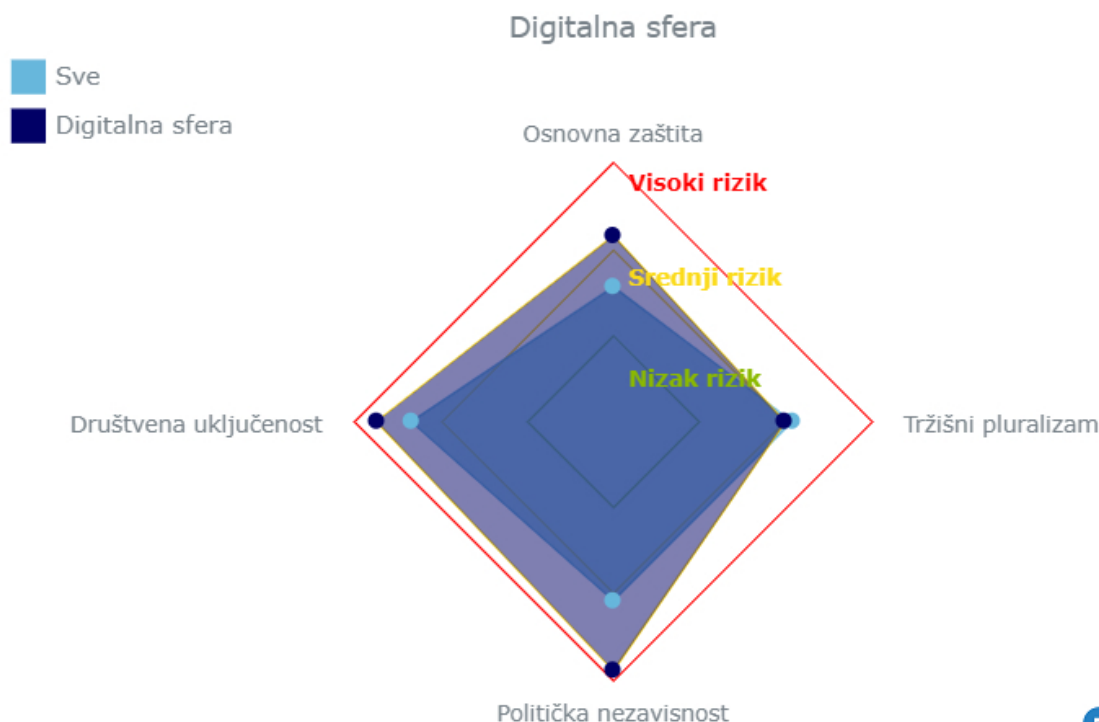
Sindikata medija okuplja oko polovinu medijskih radnika. Profesionalne novinarske organizacije nemaju snagu da garantuju poštovanje etičkih standarda, a mehanizmi samoregulacije su veoma slabi. Uslovi u kojima novinari rade su poboljšani u odnosu na prošlu godinu zahvaljujući nacionalnoj poreskoj i platnoj reformi, mada su plate mnogima još uvijek ispod nacionalnog prosjeka, a prisutni su i problemi poput preopterećenosti poslom i neplaćenog prekovremenog rada. Bezbjednost novinara je i dalje izazov, ali u manjoj mjeri nego prošle godine.

U oblasti **Tržišnog pluralizma** (69%) najviši nivo rizika nosi indikator Pluralizma na digitalnom tržištu, koji odlikava veoma koncentrisano i neregulisano tržište posrednika u digitalnoj sferi. Visoki nivoi rizika zabilježeni su i kod indikatora Pluralizma pružalaca medijskih usluga, usljed veoma koncentrisanog tržišta svojstvenog zemlji s malom populacijom i sistemom snažne državne intervencije, kao i kod indikatora Uređivačke nezavisnosti od komercijalnog i vlasničkog uticaja. Postojeća regulativa ne štiti urednike i novinare u slučaju promjene vlasnika medija. Veoma mali broj medija ima unutrašnju regulaciju kojom razdvaja uređivački sadržaj od marketinških aktivnosti. Pravila o transparentnosti medijskog vlasništva nisu u potpunosti primijenjena u praksi, pogotovo kod onlajn medija. Pri tom, ne postoji registar krajnjih vlasnika što otežava identifikaciju stvarnih vlasnika, pogotovo kod medija osnovanih stranim kapitalom. JMS se finansira direktno iz državnog budžeta u iznosu koji drastično prevazilazi budžete privatnih medija, a specifične mjere zaštite sektorske tržišne konkurencije ne postoje. Medijsko tržište je generalno održivo, a bilježi i godišnji rast prihoda u sektorima televizije i onlajn medija.

Oblast **Političke nezavisnosti** takođe nosi ukupni rezultat od 69%. Godišnji rast od četiri procentna poena doveo je oblast u zonu visokog rizika. Većina medija ispoljava političku naklonost u svojoj uređivačkoj praksi. Zakonska regulativa zabranjuje da političari budu direktni vlasnici medija, ali javnost prepoznaje naglašeno uređivački politizovane medije i veze vlasnika medija sa političkim strukturama. Proces imenovanja urednika je u potpunosti u rukama vlasnika medija, a zakon skoro da ne pruža nikakvu zaštitu po pitanju njihove nezavisnosti. Parlament je nadležan za izbor upravljačkog tijela nacionalnog JMS i u praksi uglavnom odlučuje u skladu sa partijskim linijama. Procedure imenovanja menadžmenta se konstantno dovode u pitanje. Država ima mehanizam podrške pluralizmu medija, koji je uspostavljen 2021. godine, i on funkcioniše transparentno i sa jasnim pravilima, ali transparentnost ostalih oblika državnog finansiranja medija još nije u potpunosti postignuta. Regulatorna agencija efikasno nadzire primjenu pravila izbornog predstavljanja u medijima. Jednaki uslovi za predstavljanje političkih aktera u predizbornim kampanjama se uglavnom poštuju, uz preostale izazove u lokalnim javnim servisima i medijima sa nacionalističkom uređivačkom politikom.

Rizik svojstven za oblast **Društvene uključenosti** ostao je u visokoj zoni (78%). Programi za manjine se redovno emituju na nacionalnom javnom servisu, s tim što se redovne vijesti proizvode samo za albansku manjinu. Programi za osobe s invaliditetom skoro da i ne postoje. Nijedan privatni medij ne nudi programe na znakovnom jeziku ili sa audio deskripcijom. Medijska pismenost je prošle godine uvedena kao izborni predmet u sve osnovne škole, ali su potrebni i dodatni napor u ovoj oblasti. Žene su slabije zastupljene na pozicijama odlučivanja u medijima, i u informativnim medijskim sadržajima. Vladina Medijska strategija 2023-2027 najavljuje sistemski odgovor na raširenu pojavu dezinformacija i govora mržnje.

Crna Gora: Oblasti rizika za medijski pluralizam

JS chart by amCharts

Sferi digitalnih medija još uvijek nedostaje dio osnovne regulacije i zato su indikatori rizika uglavnom viši nego kod tradicionalnih medija. **Pluralizam onlajn tržišta** (66%) bilježi srednji rizik, dok oblasti **Osnovne zaštite** (72%), **Političke nezavisnosti** (96%) i **Društvene uključenosti u onlajn sferi** (91%) spadaju u zonu visokog rizika.

Osnovna zaštita u onlajn sferi (72%).

Izvorno digitalni mediji uživaju ista osnovna prava i obaveze kao tradicionalni mediji u domenu slobode izražavanja i njene zaštite (Zakon o medijima 82/2020). Nema dokaza da pružaoci usluga interneta utiču na onlajn sadržaj, ali ni ne postoji nacionalni sigurnosni mehanizam koji bi garantovao neutralnost mreže. Država ne izvještava o blokiranom/uklonjenom internet sadržaju. Izričita pravila o zaštiti novinara i njihovih podataka od ilegalnog praćenja od strane bezbjednosnog sektora nisu inkorporirana u nacionalno zakonodavstvo. Takođe ni Opšta uredba o zaštiti podataka o ličnosti (GDPR). Onlajn bezbjednost novinara predstavlja jednak izazov kao i prethodne godine.

Pluralizam onlajn tržišta (66%)

Zakon o medijima 82/2020 nalaže onlajn medijima da se registruju kod nadležnog ministarstva i da podatke o vlasništvu učine dostupnim javnosti. Međutim, zakon ne propisuje sankcije za medije koji se ne registruju, pa tako određen broj onlajn pružalaca vijesti, ali i propagande, nastavlja nesmetano da radi.

Tržišni podaci o ovom segment medijskog tržišta su mahom nedostupni, a uz to, onlajn mediji ne podliježu zakonskim odredbama o medijskoj koncentraciji.

Politička nezavisnost u onlajn sferi (96%)

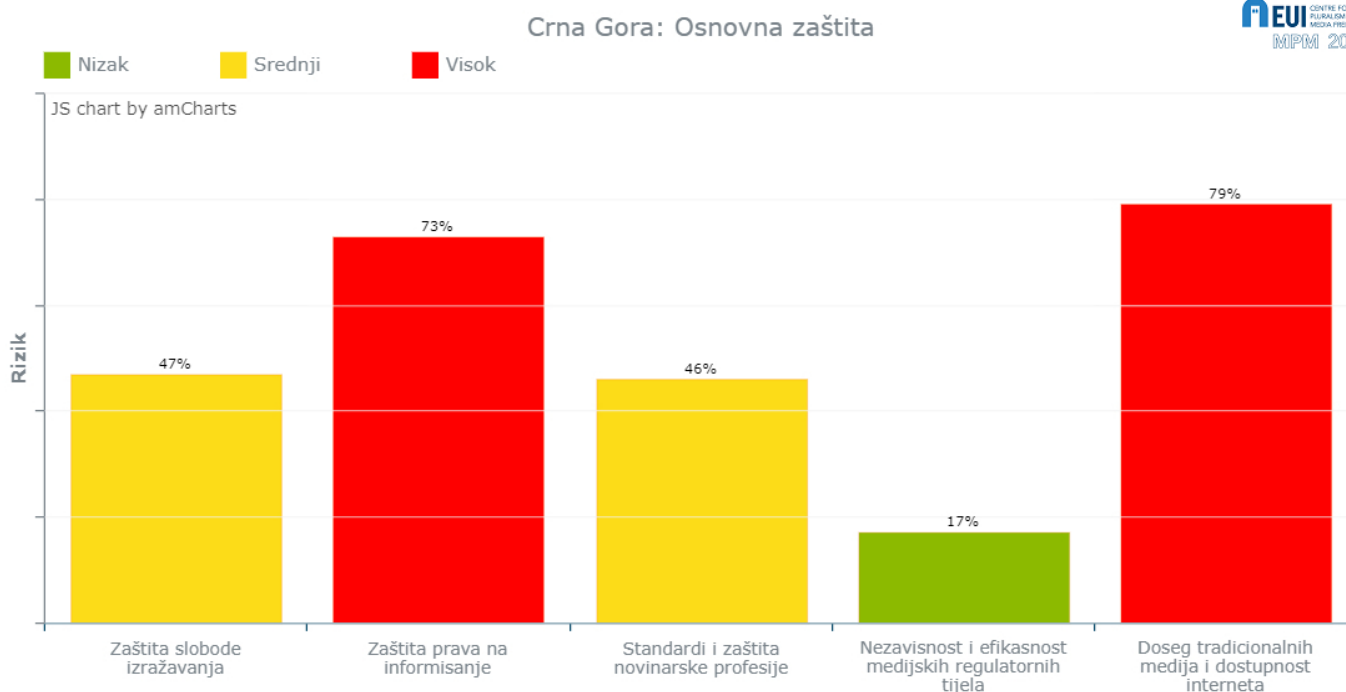
Politička nezavisnost u onlajn sferi je i ove godine oblast sa najvišim stepenom rizika. Bez valjanih mehanizama za sprečavanje političkog uticaja na uređivački sadržaj onlajn medija, oni nastavljaju da budu alatka za političke kampanje. Uz to, neprimjenjivost pravila o izbornom oglašavanju, obesmisliła je neke od osnovnih principa izvještavanja o izborima – jednaku zastupljenost kandidata, jednake cijene oglašavanja, i konačno, pravilo o izbornoj tišini uoči izbora.

Društvena uključenost u onlajn sferi (91%)

Nivo digitalnih vještina u Crnoj Gori je veoma nizak. Onlajn mediji su primarni teren za dezinformacije i govor mržnje, ali Crnoj Gori nedostaju, kako kapaciteti za monitoring, tako i mehanizmi za prijavljivanje govora mržnje. Postoji jedna platforma za provjeravanje činjenica - Raskrinkavanje.me koja je pokrenuta kao dio inicijative Facebook-a (Meta).

3.1. Osnovna zaštita (52% - Srednji rizik)

Indikatori Osnovne zaštite predstavljaju regulatornu okosnicu medijskog sektora u svakoj savremenoj demokratiji. Oni mjere brojna potencijalna područja rizika, među kojima su: postojanje i efikasnost primjene regulatornih zaštitnih mjera za slobodu izražavanja i prava na informisanje; status novinara u svakoj od zemalja, uključujući njihovu zaštitu i mogućnosti za rad; nezavisnost i djelotvornost nacionalnih tijela nadležnih za regulisanje medijskog sektora, te dostupnost tradicionalnih medija i pristup internetu.

Crnogorski zakonski okvir garantuje slobodu izražavanja i pravo na informisanje. Efikasan pristup informacijama u posjedu javnih organa, međutim, remeti nedostatak institucionalnih kapaciteta. Nedovoljno poštovanje etičkih standarda i slabi mehanizmi samoregulacije ostaju izazov. Regulator elektronskih medija radi nezavisno i transparentno, ali ima ograničena kaznena i druga ovlašćenja. Pokrivenost internet signalom, njegova brzina i regulacija zaostaju za EU standardima.

Indikator **Zaštita slobode izražavanja** nosi srednji rizik (47%), i za 15 procentnih poena je viši nego prethodne godine. Na rezultat je, između ostalog, uticala slabija ocjena digitalnih varijabli koje se odnose na transparentnost u onlajn sferi, što je objašnjeno u odjeljku Fokus na digitalnom okruženju.

Sloboda izražavanja u Crnoj Gori zagantovana je Ustavom i Zakonom o medijima (82/2020) uz ograničenja u skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava. Postoji nekoliko dostupnih mehanizama za otklanjanje povreda slobode izražavanja, kako to predviđaju Zakon o medijima (82/2020), Krivični zakonik (26/2021), Zakon o javnom redu i miru (056/20) i Zakon o zabrani diskriminacije (42/2017). Kvalitet pravne zaštite na meti je kritika od strane eksperata i NVO, a njena efikasnost je ograničena generalnim stanjem pravosuđa u zemlji.^[1] Na primjer, Akcija za ljudska prava (HRA) podnijela je Ustavnom sudu inicijativu^[2] za ocjenu ustavnosti člana 398 Krivičnog zakonika Crne Gore (26/21) – Izazivanje panike i nereda, koji sankcionipe objavljivanje lažnih vijesti, podstaknuta hapšenjima troje novinara osumnjičenih za pomenutu djelo. U inicijativi je istaknuto da krivično djelo Izazivanje panike i nereda predstavlja varijaciju krivičnog djela Kleveta, koje je iz Krivičnog zakonika Crne Gore izbrisano 2011. godine, dok je kazna zatvora za to krivično djelo ukinuta još 2003. godine, pa se zaključuje je ono i zbog toga suprotno postojećem pravnom poretku.

Podaci o slučajevima iz 2023. godine nisu bili dostupni u vrijeme pisanja ovog izvještaja, a zakonske inicijative su većinom na čekanju zbog političke nestabilnosti u zemlji u protekle dvije godine.

Nivo rizika kod indikatora **Zaštita prava na informisanje** uvećan je sa srednjeg (54%) na visoki (73%), zbog ozbiljnih nedostataka mehanizma pristupa informacijama u posjedu državnih organa koji su ostali nerazriješeni. Drugu godinu za redom, Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama (AZLP) upozorava na ozbiljne mane u sistemu (AZLP, 2024). Agencija, koja inače prikuplja podatke od javnih organa o svim podnijetim zahtjevima, i nadležna je za žalbene postupke, izvijestila je da u 2022. godini, javne institucije nisu odobrile pristup za oko četvrtinu traženih informacija, a da je 15-dnevni zakonski rok za odgovor na zahtjev probijen u svakom trećem slučaju (AZLP, 2023). Sporost administracije, a djelimično i njeno ćutanje, dovodi do sve većeg broja žalbi (2023:7365, 2022:8865, 2021:5400, 2020:3000). Agencija uspijeva da procesuiru samo dio predmeta, dok se ostatak upućuje na Upravni sud. Sudski troškovi i isplaćene naknade koštali su Agenciju 20-25% njenog operativnog budžeta u 2019 and 2020. U svojoj posljednjoj javnoj inicijativi, Agencija tvrdi da se ovakva situacija zloupotrebljava zarad dobijanja sudskih naknada i traži izmjene zakona, navodeći da „neblagovremeno sistemsko rješenje ovog otvorenog problema dovodi u pitanje institucionalnu zamisao, održivost i svrhu Agencije, te samim tim i koncept ovog izuzetno značajnog ljudskog i demokratskog evropskog prava” (AZLP, 2024). Revizija zakona o slobodnom pristupu informacijama (30/2017) pripremljena je još 2021. godine, ali nije usvojena.

Crna Gora je jedina zemlja u regionu koja nema poseban zakon o zaštiti zviždača. Određen vid zaštite uveden je 2016. godine kroz Zakon o sprečavanju korupcije (53/14, 42/17, 73/23), ali su rezultati u ovom domenu ograničeni. Novo zakonsko rješenje koje će inkorporirati EU direktivu o zvaždačima (Direktiva 2019/1937) je u pripremi. U 2023. godini broj prijavi zviždača je porastao na rekordnih 190 (188 in 2022, 142 in 2021, 75 in 2020), ali je samo njih 69 obrađeno (Agencija za sprečavanje korupcije, 2024). Pored proceduralne neefikasnosti, i nadležnosti Agencije u ovom domenu su ograničene. Administrativna zaštita koju pruža podrazumijeva davanje mišljenja sa preporukama za zaštitu zviždača od potencijalne štete. Preporuke nisu obavezujuće za poslodavca i u praksi se često ne sprovode.

Indikator **Standardi i zaštita novinarske profesije** ostao je u zoni srednjeg rizika, ali sa značajno nižom stopom rizika (pad na 46% sa prošlogodišnjih 63%).

Pad stope rizika je posljedica poboljšanja u bezbjednosti novinara. U 2023. godini platforma Safejournalists.net zabilježila je 16 prijetnji po fizičku bezbjednost novinara i nijedan napad, dok je u prethodnoj godini bilo 28 slučajeva ugrožavanja bezbjednosti novinara, od koji osam fizičkih napada. Sindikat medija Crne Gore, organizacija članica inicijative Safejournalists.net, ocjenila je da je odgovor policije bio mnogo efikasniji u prethodnoj godini i da bi izmjene Krivičnog zakonika^[3] koje propisuju strožije zatvorske kazne za počinitelje napada na novinare mogle dovesti do smanjenja ovih kaznenih djela, pa čak i do njihovog iskorjenjivanja (Saveljic, 2023).

Iako Crna Gora nema poseban anti-SLAPP zakon, u 2023. godini takvih slučajeva nije bilo u praksi. Novinarski izvori su bili zaštićeni, uprkos slabostima u Zakonu o medijima (82/2020) koji ostavlja mogućnost državnom tužiocu da traži otkrivanje novinarskih izvora ako je to potrebno radi zaštite „interesa nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta i zdravstvene zaštite”.

Što se tiče profesionalnih standarda, crnogorski mediji uglavnom ne dostižu visoke norme kvaliteta. Profesionalna udruženja su preslaba da osiguraju uređivačku nezavisnost. Etički kodeks je zastario i zanemaren, a mehanizmi samoregulacije su ograničenog dometa. Sindikat medija Crne Gore upozorava da

su zaposleni u medijima uglavnom plaćeni ispod nacionalnog prosjeka i da su često izloženi prekomjernom opterećenju bez plaćenog prekovremenog rada (Konatar, 2023). Slobodnjaci i samozaposleni novinari nisu obuhvaćeni programima socijalnog osiguranja.

Indikator **Nezavisnosti i efikasnosti medijskih regulatornih tijela** bilježi nizak nivo rizika (17%), kao i prethodne godine, i ostaje najbolje ocijenjen indikator u oblasti Osnovne zaštite. Regulator, Agencija za elektronske medije, obavlja svoj mandat na profesionalan i vrlo transparentan način, ali u okviru zakonski ograničenih nadležnosti. Njenu efikasnost u regulisanju radiodifuznog tržišta ograničava uska paleta raspoloživih sankcija, jer regulator može da izdaje samo opomene, kao najblažu i često neefikasnu mjeru, ili da sprovodi najstrožiju sankciju oduzimanja dozvole (Zakon o elektronskim medijima, 055/16).

Indikator **Dosega tradicionalnih medija i pristupa internetu** prešao je u zonu visokog rizika sa procenjenim nivoom rizika od 73% u odnosu na prošlogodišnjih 48%. Smanjenje ocjene je uzrokovano promjenama izvora podataka i metodologije, koje su podigle prag nivoa rizika vezanih za širokopojasnu pokrivenost i pristup internetu u zemlji. Pokrivenost signalom javnog emitera je zakonski zagarantovana i trenutno signal nacionalnog javnog medijskog servisa pokriva više od 98% teritorije Crne Gore.

Fokus na digitalnom okruženju

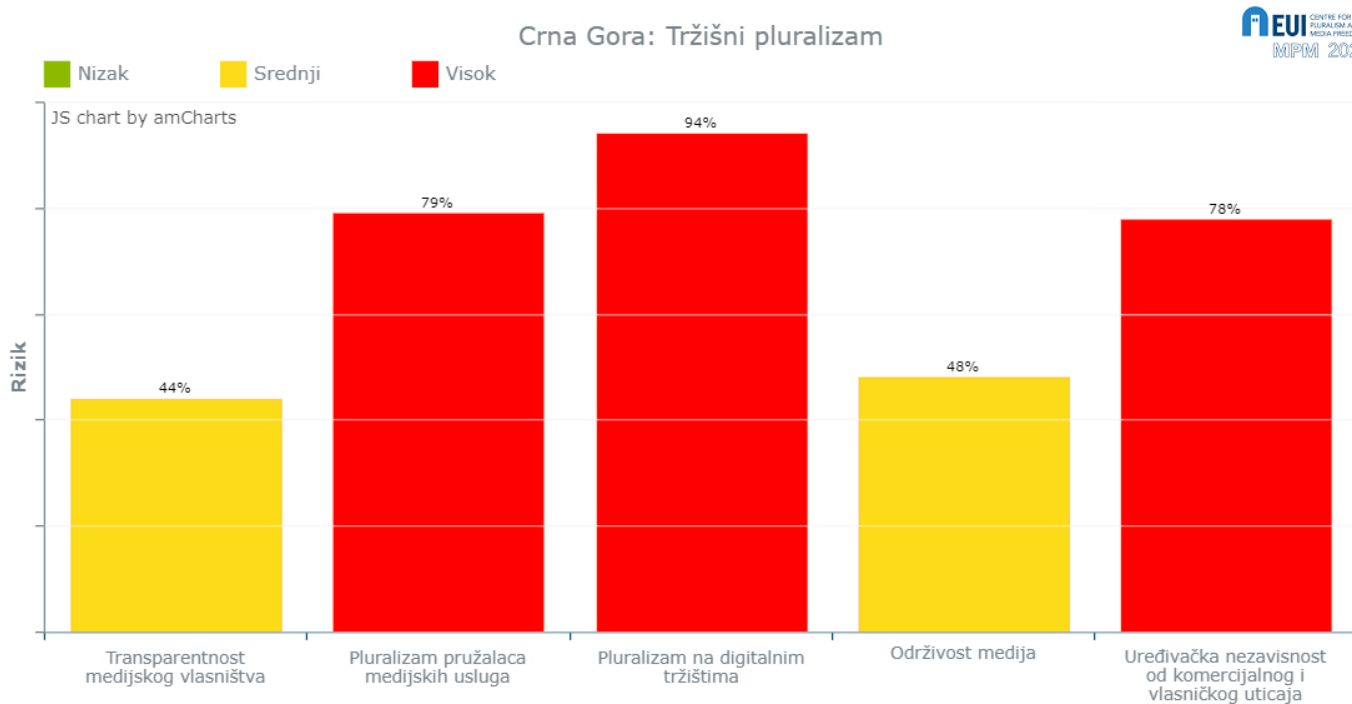
Nivo rizika u digitalnoj sferi je znatno veći nego kod tradicionalnih medija u oblasti Osnovne zaštite i sa rezultatom od 72% dostiže zonu visokog rizika. Rast nivoa rizika od 25% u odnosu na prošlu godinu odnosi se na smanjenu transparentnost onlajn platformi Meta i X u vezi sa uklanjanjem sadržaja, a posebno na nedostatak transparentnosti od strane države. Masovni sajber napad u avgustu 2022. godine poremetio je rad javnih službi u Crnoj Gori, a posljedice su se osjetile i 2023. godine. Kao odgovor na napad, u decembru 2022. godine, vlada je uspostavila novu Direkciju za informacionu sigurnost poznatu kao vladin CIRT (Tim za odgovor na kompjuterske incidente)^[4], ali novo tijelo nije uspostavilo praksu transparentnog izvještavanja.

U 2023. godini zabilježeno je sedam slučajeva ugrožavanja sigurnosti novinara na internetu (safejournalists.net). Broj zabilježenih slučajeva je isti kao i 2022. godine. U tri slučaja žrtve prijetnji silovanjem i smrću bile su žene.

Sa procentom pokrivenosti širokopojasnim internetom od 83% stanovništva i prosječnom brzinom interneta od 49,46 Mbps, Crna Gora se svrstava u zemlje visokog rizika. Takođe, u Crnoj Gori ne postoje regulatorne mjere zaštite u pogledu neutralnosti mreže, i nije moguće utvrditi da li pružaoci internet usluga upravljaju mrežnim saobraćajem na transparentan, nepristrasan i neutralan način.

3.2. Tržišni pluralizam (69% - Visoki rizik)

Oblast Tržišnog pluralizma tretira ekonomsku dimenziju medijskog pluralizma, procjenjujući rizike koji proizlaze iz nedovoljne transparentnosti medijskog vlasništva, koncentracije na tržištu produkcije i distribucije, održivosti produkcije medijskog sadržaja i uticaja komercijalnih interesa i vlasnika na uređivački sadržaj. Akteri obuhvaćeni procjenom su pružaoci medijskog sadržaja, i na njih se odnose indikatori transparentnosti medijskog vlasništva, pluralizma pružalaca medijskih usluga, održivosti medija i uređivačke nezavisnosti od komercijalnog i vlasničkog interesa, kao i digitalni posrednici na koje se odnosi indikator pluralizma na digitalnim tržištima.

Oblast **Tržišnog pluralizma** bilježi niži nivo rizika u odnosu na prethodnu godinu za četiri procentna poena, ali i dalje spada u zonu visokog rizika sa 69%. Treba napomenuti da su neki od indikatora visokog rizika direktna posljedica veličine crnogorskog medijskog tržišta koje opslužuje populaciju od 0,6 miliona stanovnika. Osim visoke koncentracije, na tržišne uslove utiču državne intervencije, prvenstveno kroz mrežu nacionalnih i lokalnih javnih medijskih servisa koji se finansiraju direktno iz javnih prihoda. Tržištu nedostaju mjerenja gledanosti/slušanosti i puna finansijska transparentnost, ali se medijski biznis pokazuje održivim, s godišnjim trendom rasta prihoda. Podaci o direktnom vlasništvu su najvećim dijelom dostupni. Komercijalni i vlasnički uticaj na uređivački sadržaj i dalje je veoma jak, bez efikasnih zaštitnih mehanizama. Onlajn mediji nisu obuhvaćeni pravilima medijske koncentracije.

Indikator **Transparentnosti medijskog vlasništva** spada u nivo srednjeg rizika (44%), i za šest procentnih poena je niži nego u MPM 2023. Osnovni podaci o vlasništvu su javno dostupni za većinu ključnih medija, kako to propisuje Zakon o medjima (82/2020).^[5] Podaci o vlasnicima audio-vizuelnih medija dostupni su na internet stranici regulatorne agencije, dok registar onlajn medija vodi resorno ministarstvo.

Postojeći pravni okvir, u praksi još uvijek ne postiže punu transparentnosti, posebno kad je riječ o stvarnim vlasnicima. Registar krajnjih vlasnika medija ne postoji. Dodatni podaci su javno dostupni u onlajn izdanju Centralnog registra privrednih subjekata Poreske uprave (CRPS). Ovo je, međutim, nedovoljno da se identifikuju krajnji/stvarni vlasnici. Ovo je posebno važno jer su od 2022. godine sve komercijalne TV stanice sa nacionalnom pokrivenošću u vlasništvu stranih subjekata.

Nacionalno zakonodavstvo ne sadrži posebne odredbe koje zahtijevaju obavezu finansijskog izvještavanja u medijskom sektoru. Postoji javni registar kompanija i njihovih godišnjih finansijskih izvještaja, ali oni nisu dovoljno detaljni da bi se identifikovali prihodi medija koji funkcionišu u okviru većih kompanija sa raznovrsnim djelatnostima ili onih koje finansiraju NVO ili nekomercijalni subjekti.

Indikator **Pluralizma pružalaca medijskih usluga** spada u zonu visokog rizika (79%), ali je pet procentnih poena niži nego godinu ranije. Zakon o elektronskim medijima (55/2016) propisuje pragove^[6] horizontalne i međumedijske koncentracije, a regulatorna agencija nadzire primjenu zakona. Osim već pomenutog nepostojanja obaveze finansijskog izvještavanja u medijskom sektoru, tržištu nedostaju preduslovi za dodatne garancije medijskog pluralizma, kao što su podaci o tiražu medija, prodatim primjercima ili opšteprihvaćeno i javno dostupno mjerenje gledanosti/slušnosti, što sve zajedno povećava nivo rizika.

Na relativno malom tržištu medijska koncentracija je velika: postoje samo tri dnevne novine, a u audio-vizuelnom sektoru četiri najveće kompanije ostvaruju 75% ukupnih prihoda (RTCG - 58%, TV Vijesti - 8%, Gradska RTV - 5% i TV Prva - 4%), dok istovremeno uživaju udio gledanosti od ukupno 51%. Kod radio stanica konkurencija je veća, ali četiri najveće kompanije ubiraju 74% tržišnih prihoda. Mjerenja radijske slušanosti se ne sprovode. Koncentracija tržišnog udjela četiri najveća medija nezavisno od vrste, prema podacima iz 2022. godine, iznosi 62%. Najveći tržišni udio imao je JMS RTCG sa 43%, a zatim dnevni listovi Dan i Vijesti sa 7%, odnosno 6% i TV Vijesti takođe sa 6%. Podaci o tržištu i publici onlajn medija uglavnom su nedostupni. U 2023. godini bilo je 110 registrovanih onlajn medija, ali pokušaj Sindikata medija da zbroji prihode onlajn medija (Konatar, 2023) pokazao je da ih ipak postoji više – njih 130, od kojih su 95 izvorno digitalni mediji.

Pokazatelj **pluralizma na digitalnim tržištima** nosi najveći nivo rizika (94%), budući da je tržište onlajn medija u velikoj mjeri neregulisano i nema dovoljno dostupnih podataka o njemu. Pravila o medijskoj koncentraciji ne važe za izvorno digitalne medije. Nadležna medijska tijela ne pružaju podatke o prihodima i veličini publike ovog segmenta tržišta.

Najbolje rangirani sajtovi u Crnoj Gori na kraju 2023. godine, prema Open.trends, bili su Google.com 28%, Youtube.com 20%, Facebook.com 8% i Instagram 5% sa jednim lokalnim informativnim portalom (Vijesti.me) među deset najposjećenijih. Državna uprava prihoda, međutim, nema podatke o tome koliko velike onlajn platforme prihoduju za oglašavanje na teritoriji Crne Gore. Takođe, u Crnoj Gori ne postoji sistem oporezivanja digitalnih usluga. Nacionalni regulatorni okvir u oblasti tržišne konkurencije ne razvija nove alate za rješavanje digitalnog izazova.

Indikator **Održivosti medija** je na nivou srednjeg rizika (48%). Podaci o prihodima za 2023. nisu bili dostupni za ovaj izvještaj, ali prema uporednim podacima za 2020. i 2022. godinu koje je sakupio Sindikat medija u Crnoj Gori (Laković Konatar, 2021; Konatar, 2023), ukupni prihodi medija uvećani su za 13% na 47,5 miliona eura, što je realan rast sektora s obzirom na generalna ekonomska kretanja. Audio-vizuelni sektor, koji čini tri četvrtine medijskog tržišta, rastao je po stopi od 17%, a uzlazni trend bilježi i znatno manji sektor izvorno digitalnih medija. Prihodi radijskog sektora su stagnirali, dok je štampa zabilježila blagi pad. U istom uporednom periodu, medijski sektor je povećao ukupan broj zaposlenih (sa 1806 na 1939), a u 2023. godini nije zabilježeno nijedno značajnije zatvaranje medija niti otpuštanje radnika. Slobodni novinari nisu uobičajena kategorija u crnogorskim medijima. Radna regulativa je rigidna po tom pitanju pa slobodni rad (freelancing) nije predviđen kao moguća opcija plaćenog rada.

Lokalni mediji se takođe pokazuju održivim. U Crnoj Gori (ukupno 25 opština) postoji mreža lokalnih javnih servisa koja se sastoji od šest TV stanica i 16 radio kanala. Ovi mediji se finansiraju iz opštinskih budžeta. U nekima od njih plate su ispod prosjeka, a ponekad se i neredovno isplaćuju (Mujić, 2021). Nacrt Zakona o audiovizuelnim uslugama (Nacrt Zakona o audiovizuelnim uslugama, 2022) predviđa uvođenje fiksne stope u budžete opština za finansiranje lokalnih javnih medija, ali ovaj zakon još nije usvojen zbog političke nestabilnosti u zemlji. Što se tiče lokalnih komercijalnih medija, trenutno postoji sedam lokalnih TV stanica, 24 radio stanice i 12 lokalnih štampanih medija. Kumulativni podaci o njihovim prihodima su samo djelimično dostupni, ali oni iz 2020. i 2022. godine koje je prikupio Sindikat medija (Laković Konatar, 2021; Konatar, 2023) ukazuju na stagnaciju u prihodima ovih medija.

Država direktno podržava medije preko Fonda za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija, gdje se svi komercijalni mediji takmiče za 0,09% državnog budžeta. Alternativno finansiranje je ograničeno na razvojne grantove iz pretpripravnih instrumenata EU i druge šeme podrške koje dolaze od međunarodnih razvojnih agencija i ambasada.

Indikator **Uređivačke nezavisnosti od komercijalnog i vlasničkog uticaja** spade u visokorizične (78%), ali je za 12% niži u odnosu na prethodnu godinu. Uticaj vlasnika na uređivački sadržaj medija nije regulisan postojećim zakonima. Članom 26a Nacrta zakona o medijima (Nacrt Zakona o medijima, 2022) predlaže se uvođenje procedure izbora glavnog i odgovornog urednika kojom bi se ojačala njegova nezavisnost, ali zbog političke nestabilnosti i vanrednih parlamentarnih izbora novi zakon nije usvojen do kraja 2023. godine. Važeća regulativa, takođe, ne pruža socijalnu zaštitu novinarima u slučaju promjene vlasnika ili uredništva medija.

Samo mali broj medija je usvojio interna pravila za funkcionisanje informativne redakcije koja je odvajaju od komercijalnih aktivnosti kompanije (JMS RTCG, novinska agencija MINA, Dnevni list Vijesti). Kodeks novinara propisuje da se „novinar ne smije baviti reklamnim i propagandnim radom” (Kodeks novinara/novinarki Crne Gore, 2015), ali se Kodeks često zanemaruje, dijelom i zbog slabih samoregulatornih mehanizama u zemlji. Izmjenom Zakona o medijima iz 2020. godine uvedena je odredba kojom se novinaru daje pravo da odbije da „pripremi, napiše ili učestvuje u oblikovanju medijskog sadržaja koji je suprotan zakonu i Kodeksu, uz pisano objašnjenje glavnom uredniku”, a da za to ne može biti otpušten ili kažnjen.

Prikriveno oglašavanje je zabranjeno članom 85. Zakona o elektronskim medijima (055/16), i posljednjih godina je ono smanjeno u elektronskim medijima zahvaljujući upozorenjima koje izdaje regulator – Agencija za elektronske medije (Camović-Veličković i Laković-Konatar, 2023).

Fokus na digitalnom okruženju

Indikator **tržišnog pluralizma u digitalnoj sferi** nalazi se na gornjoj granici srednjeg rizika (66%). Zakon o medijima (82/2020) zahtijeva od internet portala informativnog karaktera da omoguće direktan pristup podacima o vlasništvu, uz prijetnju sankcijama. Međutim, Zakon ne predviđa sankcije za neregistrovanje onlajn medija, pa se i dalje dešava da neregistrovani portali nepoznatih vlasnika pružaju vijesti, ali i propagandni sadržaj. Pravila medijske koncentracije ne važe za onlajn medije.

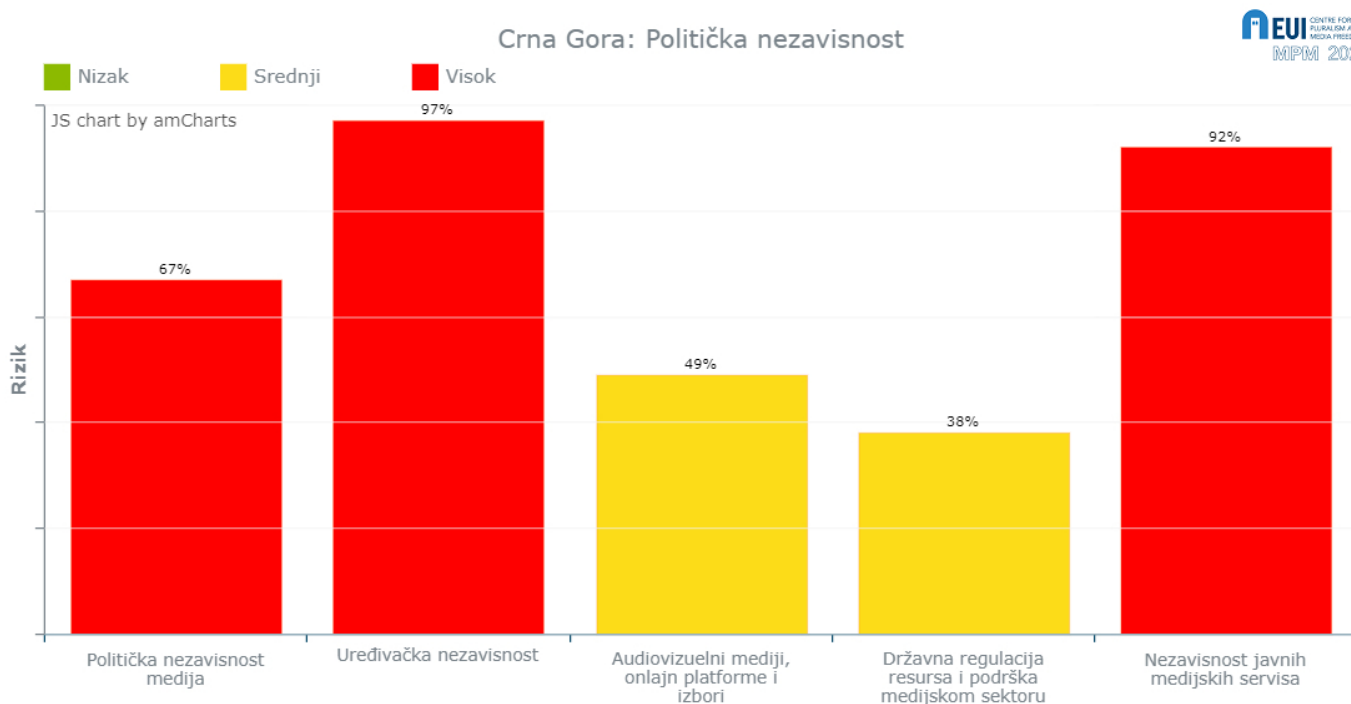
Nadležni organi ne pružaju informacije o veličini tržišta digitalnih medija. Periodični pregledi tržišta koje pruža Sindikata medija (Laković Konatar 2021; Camović Veličković i Laković Konatar, 2023) pokazuju da više od polovine registrovanih onlajn medija posluje u okviru većih kompanija, ne nužno iz medijskog domena, a njihov poslovni rezultat se ne prijavljuje odvojeno. Takođe, pojedini mediji registrovani od strane nevladinih organizacija ili privatnih lica ne podnose finansijske izvještaje Upravi prihoda i carina, a čiji registri su jedini dostupni izvor podataka o poslovanju kompanija. Na osnovu ovih parcijalnih podataka, broj digitalnih izvornih medija je porastao sa 78 u 2021. godini na 95 u 2023. godini, a ukupni prihodi ovog sektora uvećani su za 35% na oko dva miliona eura.

Nijedan od digitalnih medija nema pretplatu, vrlo mali broj koristi opcije masovnog finansiranja (crowdfunding), a od alternativnih izvora finansiranja uglavnom koriste donatorske grantove i državnu podršku. U 2023. godini iznos raspoložive državne podrške onlajn medijima iznosio je oko 300 hiljada eura, i iskoristilo je njih 50.

Nije poznato kolike prihode ubiraju globalne onlajn platforme sa crnogorskog tržišta, jer nacionalna uprava prihoda ne raspolaže takvim podacima.

3.3. Politička nezavisnost (69% - Visoki rizik)

Indikatori Političke nezavisnosti procjenjuje postojanje i djelotvornost regulatornih i samoregulatornih mjera zaštite od političke pristrasnosti i političkih uticaja na proizvodnju, distribuciju i pristup vijestima. Tačnije, u ovoj oblasti nastoji se procijeniti uticaj države i, generalno, političke moći na funkcionisanje medijskog tržišta i na nezavisnost javnih medijskih servisa. Štaviše, ova oblast se bavi postojanjem i djelotvornošću (samo)regulacije u osiguravanju uredničke nezavisnosti i dostupnosti različitih političkih informacija i stavova, a posebno tokom izbornih perioda.

Mediji u Crnoj Gori su uglavnom uređivački naklonjeni određenim partijskim linijama, a mjere zaštite uredničke nezavisnosti su inače ograničene. Ukupan rezultat za ovu oblast je 69%. U odnosu na prethodnu godinu nivo rizika je uvećan za četiri procentna poena, ali je to ovu oblast svrstalo iz srednje u zonu visokog rizika.

Indikator **Politička nezavisnost medija** nosi visok rizik (67%). Zakon o elektronskim medijima (55/16) i Zakon o sprečavanju korupcije (42/2017) zabranjuju političarima i javnim funkcionerima da budu osnivači i vlasnici medija, ali ne postoje efikasne zaštitne mjere od političkog uticaja na sami uređivački sadržaj. Naprotiv, medijski pejzaž je visoko ispolitizovan i polarizovan u odnosu na politiku dominantno prosrpskih stranaka koje su došle na vlast 2020. godine. Nakon ove političke promjene, kroz nekoliko velikih akvizicija, sve komercijalne TV stanice sa nacionalnom frekvencijom našle su se u stranom (srpskom) vlasništvu. Ilustrativan primer je TV Adria, nasljednica TV A1, koju je kupila Adria MS, kompanija sa stranim kapitalom i srpskim menadžmentom povezanim sa lokalnim prosrpskim političarima. Na drugom političkom polu, TV E, osnovana 2022. godine, smatra se naklonjenom bivšem režimu Demokratske partije socijalista (DPS) jer njome upravlja nekoliko osoba bliskih ovoj partiji. Naime, predsjednik borda direktora nove kompanije ujedno je i direktor dnevnog lista Pobjeda, u vlasništvu grčkog biznismena Petrosa Statisa, uključenog u velike projekte u Crnoj Gori pod okriljem bivše Vlade.

Indikator **Uređivačka nezavisnost** i ove godine nosi najveću ocjenu rizika od 97%. U Crnoj Gori ne postoji zakonska zaštita kojom bi se spriječio politički uticaj na izbor glavnog urednika. Takav uticaj se ne posmatra kao konflikt i zavisi prvenstveno od bliskosti vlasnika medija sa određenim političkim partijama ili organizacijama.

Po pravilu, promjene političkih snaga donose promjene u vlasništvu medija i uređivačkoj politici. Najnoviji primjer (decembar 2023.) je imenovanje novog rukovodstva Gradske RTV (lokalni javni medijski servis glavnog grada Podgorice) nakon promjene opštinske vlasti. Isto tako, 2022. godine, TV Adria, koju je osnovala srpska kompanija nakon pobjede prosrpskih stranaka na opštim izborima u Crnoj Gori, imenovala je glavnog urednika koji je ranije bio zaposlen u dnevnom listu prosrpske orijentacije. Takođe, TV Prva je 2021. godine zaposlila istaknutu članicu Demokratskog fronta i bivšu poslanicu Marinu Jocić kao koordinatoriku sa visokim ovlašćenjima u odlučivanju, dok je glavni urednik postao bivši novinar medija sa prosrpskom i pro-Putinovskom političkom orijentacijom.

Mehanizmi samoregulacije su veoma slabi i pretežno ograničeni na interne ombudsmane u nekolicini medija. Postoji samo jedna aktivna kolektivna samoregulatorna organizacija koja broji 13 članova (od preko 200 registrovanih medija). Uspostavljanje kolektivnog samoregulatornog autoriteta je malo vjerovatno, budući da je samoregulacija u Crnoj Gori decentralizovana već više od deceniju zbog sporova među medijskim kućama.

Indikator **Audiovizuelni mediji, onlajn platforme i izbori** bilježi srednji nivo rizika (49%), nešto viši nego godinu ranije. Zakon o izboru odbornika i poslanika (109/2020) garantuje jednaku zastupljenost učesnika izbora u medijskom predstavljanju i obavezuje komercijalne emitere da plaćeno oglašavanje pružaju pod jednakim uslovima. Besplatna i fer prezentacija je zagarantovana i u programima javnih medija. AV regulator prati primjenu pravila i ona se uglavnom poštuju u praksi.

Prema izvještajima o monitoringu Agencije za elektronske medije,^[7] nacionalni JMS - RTCG pružio je ravnomjerno predstavljanje političkih aktera parlamentarnih i predsjedničkih izbora održanih u 2023. godini, kao i tokom nekoliko lokalnih izbora 2022. i 2023. godine. Međutim, lokalni (opštinski) javni servisi, prema podacima AEM-a, nastavljaju da trpe uticaj lokalnih partija na vlasti. Na primjer, uoči parlamentarnih izbora održanih u junu 2023. godine, najveći lokalni JMS, Gradska TV, čiji je osnivač glavni grad Podgorica, snažno je favorizovala partije na vlasti, dajući im tri puta više prostora nego drugoj najzastupljenijoj partiji.

U izvještajima ODIHR Misije,^[8] koja je posmatrala prijevremene parlamentarne izbore u junu 2023. godine i predsjedničke izbore održane u martu i aprilu 2023. godine, zaključuje se da su pojedini privatni mediji imali izbalansiran pristup izborima, ali i da su dvije nacionalne televizije, Prva TV i Adria TV, bile pristrasne prema jednoj izbornoj listi i kandidatu, a da je E TV snažno naginjala protivničkom kandidatu. Vrijedi spomenuti da je tokom predsjedničke kampanje, bivši predsjednik i kandidat na izborima, Milo Đukanović, odbio da učestvuje u emisijama TV Vijesti, TV Prva i TV Adria, nastupajući isključivo na TV E, dok su druga dva kandidata, Andrija Mandić i Jakov Milatović, odbili da učestvuju u programu TV E i Gradske TV. Posmatračka misija ODIHR zaključila je da su „ovim odlukama, kandidati su doprinijeli polarizaciji medija i efektivno umanjili mogućnost glasača da naprave informisan izbor”.

Indikator **Državna regulacija resursa i podrška medijskom sektoru** prešao je iz zone niskog rizika sa prošlogodišnjih 33% u zonu srednjeg rizika sa rezultatom od 38%. Glavni mehanizam državne podrške medijima je Fond za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija, osnovan 2021. godine, za koji država izdvaja 0,09% godišnjeg budžeta. Za tri godine od osnivanja medijskim projektima dodijeljeno je 1,7 miliona eura.

U 2023. godini Ministarstvo kulture i medija dodijelilo je oko 450 hiljada eura za 53 projekta štampanih i onlajn medija, a sve prijave su bile uspješne. U audio-vizuelnom sektoru, Agencija za elektronske medije sprovela je konkurs za grantove za 2022. godinu tek u junu 2023. godine. Grantovi u vrijednosti od 346 hiljada eura dodijeljeni su uspješnim projektima 9 medija. Iznos od 475 hiljada eura je ostao nepotrošen. Svi podnosioci zahtjeva prošli su rigoroznu proceduru kontrole, a neki su odbijeni zbog neplaćenih poreza i obaveza prema regulatoru. Proces je bio potpuno transparentan.

Državni organi već drugu godinu ne prijavljuju u potpunosti svoje troškove za medijsko oglašavanje, što je obaveza uvedena 2020. godine, kako državnim organima tako i medijima. Drugi godišnji izvještaj Ministarstva kulture i medija ima veći, ali i dalje nedovoljan obuhvat podataka, jer se svega 28% javnih organa i 62% registrovanih medija dostavilo izvještaje o državnom oglašavanju. Ova mjera uvedena je upravo zarad bolje kontrole državnog oglašavanja, ali još ne ispunjava zadatu svrhu. Ilustracije radi, javni organi prijavili su troškove medijskih usluga u ukupnom iznosu od 7,6 miliona eura, dok je ukupan iznos koji su mediji prijavili na ime usluga državnim organima oko 3,6 miliona eura.

Pokazatelj **Nezavisnosti javnih medijskih servisa** uvećao je ocjenu rizika sa 79% na 92% (visok rizik). Skupština nije usvojila izmjene i dopune Zakona o javnom emiteru RTCG iz 2022. godine koje bi trebalo da obezbijede veću nezavisnost njegovom rukovodstvu. Prema važećem Zakonu, proceduru imenovanja članova Savjeta RTCG, njegovog najvišeg organa upravljanja, sprovodi Administrativni odbor Skupštine Crne Gore, na osnovu biografija kandidata, intervjua i podrške ovlašćenih predlagača. To u praksi znači da se članovi Savjeta biraju na osnovu volje političke većine u skupštinskom odboru, što predstavlja direktan politički uticaj na rad RTCG. U posljednjih pet godina RTCG je tri puta mijenjala rukovodstvo i uredništvo, a svaki put je jedini motiv za to bila promjena odnosa političkih snaga. U većini ovih slučajeva sudovi su otkaze bivšem rukovodstvu proglasili nezakonitim, ali bez praktičnih posljedica. U najskorijem slučaju, u januaru 2023. godine, prvostepeni Osnovni sud je poništio odluku o izboru aktuelnog generalnog direktora iz razloga što je u vrijeme imenovanja obavljao javnu funkciju i nejasnih uslova i kvalifikacija koji su bili presudni za njegov izbor. Odluku je potvrdio Viši sud u Podgorici u maju 2023. godine. Ipak, 1. juna iste godine, Savjet RTCG ga je ponovo izabrao za generalnog direktora. Tri dana kasnije, Osnovno državno tužilaštvo otvorilo je istragu o ponovnom imenovanju generalnog direktora.

Država je finansirala nacionalni JMS RTCG po fiksnoj godišnjoj stopi od 0,3% BDP-a. U decembru 2023. godine, bez javnih konsultacija, Vlada je pokušala da izmijeni ovu zakonsku odredbu na način da iznos namijenjen RTCG-u učini zavisnim od makroekonomskih parametara i ograničenja potrošnje. Tek nakon intervencije predstavnika EU, amandman je promijenjen tako da je ipak definisan fiksni iznos od 1,34% tekućeg državnog budžeta.

Uticaj modela finansiranja RTCG na tržišnu konkurenciju nikada nije zvanično razmatran. Država je 2023. godine za RTCG izdvojila 18,5 miliona eura. Poređenja radi, cjelokupno AV tržište u Crnoj Gori 2022. godine vrijedilo je 35,4 miliona eura, uključujući lokalne javne emitere (oko 6 miliona eura), što znači da dvije trećine tržišta elektronskih medija direktno finansira država. Budžet najgledanije komercijalne TV stanice Vijesti je 2,8 miliona eura.

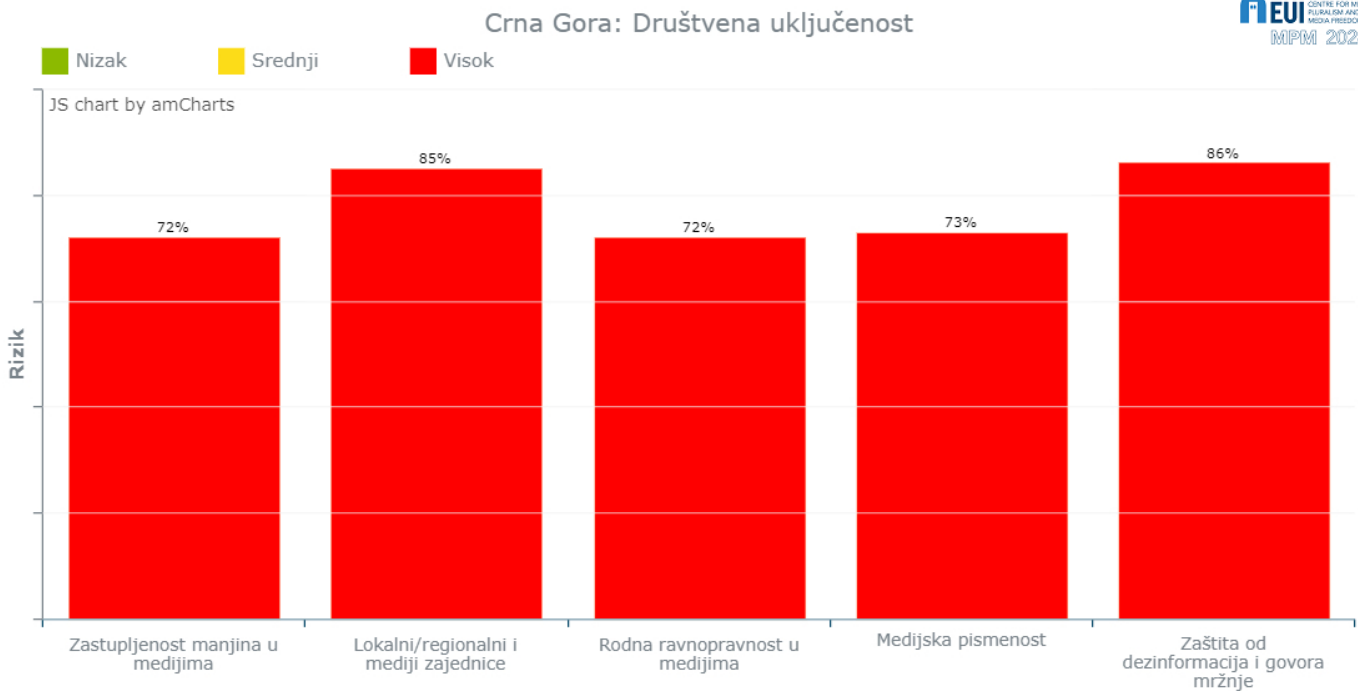
Fokus na digitalnom okruženju

Oblast **Politička nezavisnost** u digitalnoj sferi nosi visok rizik (96%). Uređivačke politike vodećih izvorno digitalnih medija uglavnom su politički i ideološki pristrasne. Sa dva velika informativna portala - Café del Montenegro (CdM) i Analitika upravljaju kompanije u vlasništvu grčkog biznismena Petrosa Statisa, koji je bio privilegovani partner crnogorske vlasti tokom vladavine DPS-a. Internet portali In4S i Borba su pod direktnim uticajem političkih partija koje se smatraju prosrpskim i proruskim.

Ne postoji nacionalna regulativa koja se bavi političkim oglašavanjem u onlajn medijima, tako da ova sfera ne pruža jednake mogućnosti izbornim kandidatima, kao ni transparentnost oglašavanja tokom predizborne kampanje. U avgustu 2020. Facebook je uveo obavezu identifikovanja plaćenog političkog oglašavanja u Crnoj Gori. Ove identifikacije bile su vidljive tokom opštih i predsjedničkih izbora 2023. godine. Političke stranke su obavezane Zakonom o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja (38/2020) da izvještaje o troškovima kampanje dostave Agenciji za sprečavanje korupcije kao nadzornom organu. Nadzorni izvještaji Agencije,^[10] prikazuju samo zbirne iznose potrošene na oglašavanje na internetu, što je kategorija koja obuhvata društvene platforme i banere i oglase na onlajn portalima. Metodologija monitoringa uključuje kontrolu oglašavanja na Facebook-u i Instagram-u. Ostale platforme, poput X-a, TikTok-a i Google-a nisu predmet kontrole. Pravilo o izbornoj tišini uoči izbora (Zakon o izboru odbornika i poslanika, 109/2020), je obesmišljeno jer izborne kampanje ostaju aktivne na onlajn platformama, a domaće institucije nemaju efikasne mehanizme da ih ograniče.

3.4. Društvena uključenost (78% - Visoki rizik)

Oblast Društvene uključenosti fokusira se na pristup medijima određenih grupa u društvu: manjina, lokalnih i regionalnih zajednica, žena i osoba sa invaliditetom. Takođe se ispituje stanje medijske pismenost u zemlji, uključujući i digitalne vještine cjelokupne populacije. Na kraju, ova oblast tretira nove izazove koji proističu iz korišćenja digitalnih tehnologija, a koji se tiču zaštite od dezinformacija i govora mržnje.

Oblast **Društvene uključenosti** bilježi rezultat visokog rizika (78%), isti kao i prethodne godine. Osobe sa invaliditetom i dalje nemaju adekvatan pristup medijskom sadržaju, žene su znatno manje zastupljene u informativnim sadržajima, a državi i dalje nedostaju valjani mehanizmi za borbu protiv dezinformacija i govora mržnje.

Zastupljenost manjina u medijima je u Crnoj Gori pod visokim rizikom (73%), i bilježi blagi pad i prelazak iz prošlogodišnje srednje zone. Nacionalni javni emiter RTCG redovno proizvodi programe za manjine. U ponudi su specijalni radijski i televizijski programi na albanskom i romskom jeziku i jedan sedmični format za ove i druge manjine. Ipak, redovni informativni program je dostupan samo za albansku manjinu. Pored crnogorskog, jezici u službenoj upotrebi su: srpski, bosanski, hrvatski i albanski. Srpski govori 43% stanovništva, a ostale po oko 5% stanovništva. Relevantne politike i izvedena praksa ovdje se, doduše, zasnivaju na podacima popisa koji je posljednji put održan 2011. godine, a demografski podaci ukazuju na značajne promjene. Novi popis je sproveden krajem 2023. godine i ažurirani podaci biće dostupni 2024. godine.

Dvije vodeće privatne TV i radio stanice nemaju program za manjine. Postoje dvije lokalne privatne TV stanice, kao i tri lokalne privatne radio stanice koje emituju program na albanskom jeziku.

U 2023. godini nije bilo pomaka u sprovođenju politika koje imaju za cilj da poboljšaju dostupnost medijskih sadržaja osobama sa invaliditetom. Nova zakonska rješenja urađena su 2022. godine, ali Skupština o njima još nije raspravljala. Trenutno, prvi program javnog emitera TVCG je jedini televizijski kanal u zemlji koji proizvodi i emituje sadržaj posebno prilagođen osobama sa oštećenjem sluha, i to svega deset minuta dnevnog informativnog programa na znakovnom jeziku. Audio deskripcija za slabovidne ne postoji u programima na privatnim TV kanalima. Nacionalni PSM samo izuzetno emituje takve sadržaje.

Indikator **Lokalni/regionalni i mediji zajednice** bilježi visok rizik (84%), četiri procentna poena manje u odnosu na prethodnu godinu. Skoro svaka od 25 crnogorskih opština ima lokalne komercijalne medije (portale, radio i televizijske stanice), a većina njih ima i lokalne javne medijske servise. Postoji 6 takvih TV stanica i 15 radio kanala. Njihova neutralnost je, međutim, upitna jer ih finansiraju direktno opštine, i često su pristrasne prema političkoj stranci na vlasti.

Mediji zajednice ne postoje u Crnoj Gori, ili barem takav koncept ne postoji u lokalnom zakonodavstvu. U praksi, u regijama u kojima živi značajan broj pripadnika etničkih manjina, postoje mediji u privatnom vlasništvu koji proizvode sadržaje za svoje zajednice, prvenstveno albansku.

Lokalni komercijalni mediji mogu svake godine konkurisati za novčanu podršku Fonda za pluralizam i raznovrsnost medija, na projektnoj osnovi.

Rodna ravnopravnost u medijima zadržala se u zoni visokog rizika (72%). Nacionalni PBS je u decembru 2023. godine usvojio prvi Plan rodne ravnopravnosti za period 2023-2027. godine. Jedna od identifikovanih mjera je donošenje politike rodne ravnopravnosti u pogledu zapošljavanja, stručnog usavršavanja i odlučivanja (Radio i televizija Crne Gore, 2023). Na kraju 2023. godine, žene su zauzimale jednu trećinu mjesta u Savjetu RTCG, ali ih nije bilo na direktorskim pozicijama. U vodećim privatnim TV kućama žene zauzimaju polovinu rukovodećih pozicija. Žena je mnogo manje na pozicijama glavnih urednika/ca, samo 1 od 8 analiziranih vodećih pružalaca vijesti.

U sadržaju informativnih emisija žene su nedovoljno zastupljene i pri tom prikazane na stereotipne načine. Prema najskorijoj studiji (Pejović, 2022), ženski glasovi su prisutni u medijima sa svega 26%, a studija navodi i to da mediji i dalje prave stereotipnu podjelu na muške i ženske oblasti/teme. Tako su žene najmanje prisutne u rubrikama ekonomije i politike (16% i 17%), dok su najprisutnije u medijskim sadržajima koji se bave „mekim temama” poput zdravlja, obrazovanja, brige o djeci i zabave. Žene u ekspertske uloge su takođe nedovoljno zastupljene u informativnim i političkim programima i rubrikama crnogorskih medija. Žene su izvor informacija u svega 26% relevantnog sadržaja, a pozvane su da govore u stručnom svojstvu oko tri puta rjeđe nego njihove muške kolege.

Indikator **medijske pismenosti** takođe bilježi nivo visokog rizika (73%). Crna Gora do sada nije imala strateški pristup medijskoj pismenosti i sveobuhvatnu, koherentnu politiku. U sadašnjem zakonodavstvu medijska pismenost se pominje samo u Zakonu o medijima (82/2020) koji promociju medijske pismenosti stavlja u nadležnost Agencije za elektronske medije.

Najviše zahvaljujući naporima civilnog sektora, 2020. godine formirana je Nacionalna koalicija za medijsku pismenost u koju su uključene relevantne obrazovne i medijske institucije, akademska zajednica i NVO sektor, koja je izradila smjernice i materijale, te organizovala obuku za unapređenje nastave medijske pismenosti. Ova inicijativa postala je dio Medijske strategije 2023-2027, usvojene u oktobru 2023. godine. Strategijom je predviđeno formiranje Nacionalnog savjeta za medijsku pismenost koji bi imao zadatak da sistematski planira i prati aktivnosti koje se poduzimaju na unapređenju medijske pismenosti.

Od školske 2023/24. godine u osnovne škole uveden je premet medijska pismenost. Jednogodišnji kurs se izvodi u VII, VIII ili IX (završnom) razredu osnovne škole kao izborni premet. Prethodno je 2009. godine medijska pismenost uvedena kao izborni predmet u crnogorskim gimnazijama, ali ovaj predmet godišnje pohađa svega nekoliko stotina od 32 hiljade srednjoškolaca.

Agencija za elektronske medije od 2020. godine koordinira aktivnosti medijske pismenosti. Uz podršku UNICEF-a organizovali su istraživanja, kampanje i proizvodili edukativne materijale. Kroz programe NVO sektora sporadično se sprovode aktivnosti usmjerene na promociju i unapređenje medijske pismenosti.

Indikator **Zaštite od dezinformacija i govora mržnje** je na visokom nivou rizika od 87%. Dezinformacije su ostale rasprostranjen problem u Crnoj Gori tokom 2023. godine. Prema istraživanju javnog mnjenja pod nazivom Stavovi građana o uticaju dezinformacija i spoljnom uticaju na medije (Centar za monitoring i istraživanje, 2023), skoro 90% građana smatra da mediji prilagođavaju svoje izvještavanje politici i ideologijama koje podržavaju, pri čemu skoro polovina njih ukazuje da su pod uticajem dezinformacija kada je u pitanju politička situacija.

Nadalje, studija Barometar vibrantnih informacija /Vibrant Information Barometer/ 2023 (IREX, 2023) navodi da u Crnoj Gori društvene mreže i brojni internet sajtovi često dijele dezinformacije. Ova studija takođe prenosi ekspertska mišljenja koja sugerišu da strane vlade, posebno Srbije i Rusije, šire dezinformacije i govor mržnje preko medija koje kontrolišu, sa ciljem podrivanja crnogorskog suvereniteta i proevropske spoljne politike.

Ne postoji posebna ili jedinstvena platforma za prijavu govora mržnje na internetu. Umjesto toga, govor mržnje se tretira kao prekršaj u odnosu na nekoliko zakona: Krivični zakonik (056/20), Zakon o javnom redu (056/20), Zakon o zabrani diskriminacije (42/17), Zakon o medijima (82/20) i Zakon o elektronskim medijima (55/16). Tek kada se slučaj prijavi, tužilaštvo kvalifikuje prekršaj i uputi ga nadležnom sudu. Treba napomenuti da je ovaj vid zaštite prilično neefikasan zbog opšteg stanja pravosudnog sistema u zemlji.

Vlada je u oktobru 2023. godine usvojila Medijsku strategiju za period 2023-2027 (Medijska strategija Crne Gore 2023-2027 sa pratećim Akcionim planom za period 2023-2024, 2023), kojom je predviđeno uspostavljanje Mreže za borbu protiv govora mržnje, onlajn uznemiravanja i dezinformacija. Prema ovom strateškom dokumentu, pomenuta mreža bi trebala da uključi predstavnike vlasti i akademske zajednice, a rok za njeno organizovanje i usvajanje relevantnog akcionog plana je kraj 2024. godine. Inicijativa civilnog društva je malo i ograničenog su dometa.

Fokus na digitalnom okruženju

Ova oblast u digitalnoj sferi bilježi za 22 procentna poena slabiji rezultat nego godinu ranije (91%). Uporedni podaci Eurostata o digitalnim vještinama stavljaju Crnu Goru u zonu visokog rizika.

Nijedna zvanična institucija nema mandat da prati sadržaje društvenih mreža ili komentare na informativnim onajn portalima, te stoga nije moguće kvantifikovati, analizirati i sistematski tretirati incidente govora mržnje na društvenim mrežama.

Zakon o medijima (82/2020) obavezuje onlajn medije da blokiraju neprikladne komentare korisnika i da u roku od 60 minuta obrišu komentare koji nisu u skladu sa Zakonom, odnosno internim pravilima medija.

U avgustu 2020. godine Raskrinkavanje.me, projekat koji lokalno sprovodi NVO Centar za demokratsku tranziciju (CDT), postao je dio nezavisnog programa provjere činjenica u Crnoj Gori koji je pokrenula Meta. U ovom procesu, organizacija za provjeru činjenica označava određene informacije kao lažne, što bi trebalo da umanjí njihovu vidljivost u sekcijama vijesti i njihovo dalje širenje. Njihovo finansiranje je transparentno i bez naznaka političkog uticaja. Postoji i nekoliko drugih građanskih inicijativa koje podstiču učešće javnosti u prepoznavanju, prijavljivanju i demaskiranju medijskih dezinformacija. Jedna od njih je Digitalni forenzički centar, projekat Atlantskog saveza Crne Gore. Povremene analize sprovode Debunk.eu i Institut za medije Crne Gore.

4. Zaključci

Crnogorsko medijsko okruženje bilježi povećanje nivoa rizika po pluralizam i slobodu medija za četiri procentna poena u odnosu na prethodnu godinu. Iako je rast procentualno mali, njime je pređen prag zone visokog rizika (67%). Oblast Osnovne zaštite (52%) ostala je u okviru srednjeg nivoa rizika, dok oblasti Tržišni pluralizam (69%), Politička nezavisnost (69%) i Društvena uključenost (78%) ostvaruju rezultate visokog rizika.

U onlajn sferi indikatori rizika su uglavnom veći zbog nedostatka relevantnih podataka ili nepostojanja regulatornog okvira. Područje tržišnog pluralizma (66%) spada u kategoriju srednjeg rizika, dok tri preostale oblasti: Osnovna zaštita (72%), Društvena uključenost (91%) i Politička nezavisnost (96%) sve spadaju u zonu visokog rizika.

U Crnoj Gori postoji prostor za smanjenje nivoa rizika po medijski pluralizam u sve četiri ključne oblasti. Neki od najvećih izazova su:

Osnovna zaštita

Mehanizam slobodnog pristupa informacijama suočen je s ozbiljnim izazovima što je očigledno iz velikog broja žalbi. Nivo poštovanja etičkih i profesionalnih normi nije na zadovoljavajućem nivou, a profesionalnim organizacijama nedostaje snage i solidarnosti.

Preporuke

- Kapacitete i nadležnosti Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama treba ojačati kako bi mogla blagovremeno i efikasno provoditi žalbene postupke.
- Nacionalno zakonodavstvo potrebno je uskladiti sa Opštom uredbom o zaštiti podataka (GDPR).
- Nadležni treba da pronađu mehanizme za promovisanje etičkog kodeksa novinara i jačanje kapaciteta profesionalnih organizacija koje bi mogle promovisati/nametnuti poštovanje profesionalnih i etičkih normi.
- Neophodni su dalji napor na obezbjeđivanju boljih uslova za rad novinara, prvenstveno kroz usvajanje kolektivnih ugovora u medijskom sektoru koji bi garantovali povoljniji socioekonomski položaj medijskih radnika.

Tržišni pluralizam

Pravila o transparentnosti medijskog vlasništva nisu u potpunosti primjenjena, posebno kod medija osnovanih stranim kapitalom i onlajn medija. Tržištu nedostaju adekvatna mjerenja slušanosti/gledanosti koja bi mogla poslužiti za praćenje konkurentnosti tržišta.

Preporuke

- U sektoru onlajn medija treba ojačati pravila o transparentnosti vlasništva. Konkretno, tako što će se izbjegavanje obaveze registrovanja izvorno digitalnih medija početi kažnjavati.
- Nadležni medijski organi treba da uspostave registar krajnjih/stvarnih vlasnika medija. Takođe bi bilo preporučljivo uspostaviti jedinstveni registar vlasnika za sve medije i jedinstvenu regulatornu

nadležnost za nadzor poštovanje pravila o unakrsnom vlasništvu.

- Potrebno je uspostaviti pouzdan sistem mjerenja gledanosti/slušanosti po mogućnosti u nadležnosti medijskog regulatora.
- Prilikom odlučivanja o iznosu i načinu finansiranja javnih medijskih servisa, uvesti mjere zaštite tržišne konkurencije i medijskog pluralizma, koje bi uzele u obzir ne samo državni budžet već i obim medijske industrije i njene potrebe.

Politička nezavisnost

Postojeća zakonska rješenja nisu dovoljna da spriječe političku kontrolu nad javnim medijskim servisima na nacionalnom i lokalnom nivou. Politički uticaj na komercijalne medije je takođe snažan, a ne postoje ni valjane mjere zaštite uređivačke i novinarske nezavisnosti od uticaja vlasnika i komercijalnih interesa. Transparentnost državnog oglašavanja još uvijek nije u potpunosti postignuta.

Preporuke

- Zakonom o nacionalnom javnom medijskom servisu RTCG trebalo bi uvesti zaštitne mjere u pogledu izbora članova Savjeta kako bi se spriječio politički uticaj na njihov rad i, posredno, na izbor rukovodilaca i uređivačkih timova u nacionalnom emiteru.
- Zakonom o elektronskim medijima trebalo bi dalje definisati način i obim finansiranja lokalnih javnih servisa iz opštinskih budžeta, te uvesti zaštitne mjere koje bi spriječile politički uticaj na izbor članova savjeta lokalnih javnih emitera.
- Imenovanje i razrješenje urednika treba zakonski regulisati kako bi se obezbijedila veća uređivačka nezavisnost od vlasnika medija i oglašivača.
- Kako se trenutna regulativa o političkom oglašavanju tokom predizbornih kampanja odnosi samo na tradicionalne medije, trebalo bi je revidirati kako bi uključila onlajn medije pod jednakim/sličnim uslovima.
- Sprovođenje postojećih zakonskih odredbi o transparentnosti državnog oglašavanja treba učiniti efikasnijim primjenom kaznenih mjera.

Društvena uključenost

Medijima nedostaje sadržaja za osobe s invaliditetom. Manjine nisu proporcionalno zastupljene u programima javnih emitera. Rodne i politike raznolikosti se ne primjenjuju u javnim medijskim servisima. Država ne nudi sistemski i efikasna rješenja za borbu protiv dezinformacija i govora mržnje, naročito u onlajn medijima i na društvenim mrežama.

Preporuke

- Uvesti zakonsku obavezu javnom medijskom servisu da proizvodi sadržaje pristupačne osobama sa invaliditetom i podstaći privatne medije da proizvode takve programe.

- Ojačati kapacitete manjinskih redakcija u javnim medijskim servisima i uvesti zakonske kvote za programme na jezicima manjina.
- Usvojiti i implementirati politike rodne ravnopravnosti i raznolikosti u javnim medijskim servisima, kako u programu tako i u ljudskim resursima.
- Nadležne medijske institucije treba da uspostave mehanizme za prepoznavanje i sprječavanje dezinformacija i govora mržnje u medijima. Uspostaviti saradnju nacionalnih medijskih institucija i globalnih internetskih platformi i društvenih mreža kako bi se olakšala identifikacija i preveniralo širenje uvredljivih i ilegalnih medijskih sadržaja.
- Novcem iz državnog Fonda za pluralizam i raznovrsnost medija poticati razvoj i rad medija zajednice, posebno medija namijenjenih ranjivim i marginaliziranim društvenim grupama.

5. Napomene

- [1] Zbog političke nestabilnosti u zemlji, Skupština nije izabrala sudije Ustavnog suda, koji je zbog toga bio nefunkcionalan od septembra 2022 do marta 2023. Slična situacija je obilježila prvu polovinu godine u još nekim od najviših sudskih instanci.
- [2] Inicijativa za ocjenu ustavnosti člana 398 Krivičnog zakonika Crne Gore, Akcija za ljudska prava, 2020, <https://www.hracion.org/wp-content/uploads/2020/01/Inicijativa.pdf>
- [3] Izmjene Krivičnog zakonika iz 2022. godine uvele su strožije kazne za krivična djela ugrožavanje sigurnosti, teško ubistvo, teška tjelesna povreda i prinuda, kada se izvrše prema osobi koja obavlja posao javnog informisanja, kao i za ometanje ili sprječavanje objavljivanja informacija od javnog značaja putem medija.
- [4] <https://www.gov.me/cirt>
- [5] Član 11 Zakona o medijima (82/2020) obavezuje osnivača medija „da omogući jednostavan, neposredan i stalan pristup podacima o pravnim i fizičkim licima koja neposredno ili posredno imaju više od 5% udjela u osnivačkom kapitalu medija, podatke o njihovim povezanim licima u smislu zakona kojim se uređuje oblast audiovizuelnih medijskih usluga i podatke o drugim osnivačima medija u kojima ta lica imaju više od 5% udjela u osnivačkom kapitalu“.
- [6] Zakon o elektronskim medijima (Član 132) zabranjuje emiteru sa nacionalnom pokrivenošću da učestvuje u osnovnom kapitalu drugog nacionalnog emitera sa više od 25% kapitala ili glasačkih prava, odnosno sa više od 10% u kapitalu vlasnika informativne agencije ili dnevnih novina sa tiražom većim od 3.000 primjeraka, kao i da jedan vlasnik istovremeno izdaje dnevne štampane medije koje se štampaju u tiražu većem od 3.000 primjeraka. Zabranjenom koncentracijom se smatra i kada emiter na istom području emituje više od jednog televizijskog i jednog radijskog programa sa istom ili sličnom programskom osnovom, kao i kada učestvuje u osnovnom kapitalu drugog emitera sa regionalnom ili lokalnom pokrivenošću na istom području sa više od 30%, ili kada istovremeno, u istoj ili u susjednim oblastima, izdaje dnevni štampani medij lokalnog karaktera.
- [7] Konačni izvještaj o medijskom predstavljanju tokom kampanje za izbore za predsjednika Crne Gore, 2023, Agencija za elektronske medije Crne Gore, <https://aemcg.org/wp-content/uploads/2023/04/Konačni-izvjestaj-o-medijskom-predstavljaju-tokom-kampanje-za-predsjednicke-izbore.pdf> i Konačni izvještaj o medijskom predstavljanju tokom kampanje za izbore za poslanike u Skupštini Crne Gore 2023. godine, 2023, Agencija za elektronske medije Crne Gore, <https://aemcg.org/wp-content/uploads/2023/07/Konacni-izvjestaj-o-medijskom-predstavljaju-tokom-kampanje-za-izbore-za-poslanike-u-Skupstine-Crne-Gore-2023.g.pdf>
- [8] Prijevremeni parlamentarni izbori u Crnoj Gori, 11. jun 2023. - Finalni izvještaj Izborne posmatračke misije ODIHR, 2023, OEBS /Montenegro Early Parliamentary Elections, 11 June 2023 ODIHR Election Observation Mission Final Report/, 2023, OSCE, <https://www.osce.org/files/f/documents/4/9/560256.pdf> i Predsjednički izbori u Crnoj Gori, 19. mart i 2. april 2023. – Finalni izvještaj Izborne posmatračke misije ODIHR /Montenegro Presidential Election, 19 March and 2 April 2023 ODIHR Election Observation Mission Final Report/, 2023, OEBS, <https://www.osce.org/files/f/documents/4/8/560259.pdf>
- [9] Godišnji izvještaj o transparentnosti finansiranja medija iz javnih prihoda za period 01. 01. 2022.-31. 12. 2022, 2023, Ministarstvo kulture i medija, <https://wapi.gov.me/download-preview/79f2f357-d517-4749-89f1-7d9e4e69ba55?version=1.0>
- [10] Izvještaj o sprovedenom nadzoru u toku izborne kampanje za izbor Predsjednika Crne Gore 2023. godine, 2023, Agencija za sprečavanje korupcije, https://www.antikorupcija.me/media/documents/Izvještaj_o_sprovedenom_nadzoruPredsjednički_izbore_2023_1.pdf

6. Reference

- Agencija za sprečavanje korupcije [ASK]. (2024). *Rezime rezultata rada ASK u 2023. godini*. https://www.antikorupcija.me/media/documents/Rezime_rezultata_rada_ASK_u_2023_hQVP712.pdf
- Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama [AZLP]. (2023). *Izveštaj o stanju zaštite ličnih podataka i stanju u oblasti pristupa informacijama za 2022. godinu*. <https://www.azlp.me/me/izvjestaji>
- Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama. (2024). *Zloupotreba prava na slobodan pristup informacijama*. <https://www.azlp.me/me/agencija/20131>
- Camović-Veličković M, Laković-Konatar B. (2023). *Crna Gora - Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara 2022*. Sindikat medija Crne Gore. <https://sindikamedija.me/publikacije/cijeli-izvjestaj-indikatori-za-nivo-slobode-medija-i-bezbjednosti-novinara-2022-crna-gora/>
- Centar za monitoring i istraživanja. (2023). *Stavovi građana o uticaju dezinformacija i spoljnom uticaju na medije*. <https://cemi.org.me/storage/uploads/48uPxmz0eNsriFVI40bJ43asexTopUVQ0VphZiA.pdf>
- IREX. (2023). *Vibrant Information Barometer 2023 – Montenegro* [Barometar vibrantnih informacija 2023 – Crna Gora]. <https://www.irex.org/files/vibrant-information-barometer-2023-montenegro>
- Kodeks novinara/ki Crne Gore. (2015). <https://www.osce.org/files/f/documents/2/f/255576.pdf>
- Konatar B. (2023). *Socio-ekonomski položaj medijskih radnika*. Sindikat medija Crne Gore. <https://sindikamedija.me/publikacije/14018/>
- Laković-Konatar B. (2021). *Socio-ekonomski položaj medijskih radnika*. Sindikat medija Crne Gore. <https://sindikamedija.me/publikacije/11655/>
- Medijska Strategija Crne Gore 2023-2027 sa pratećim Akcionim planom za period 2023-2024. (2023). Ministarstvo kulture i medija. <https://www.gov.me/dokumenta/b7e6dde8-74a2-4ce7-b58c-376a85ed0416>
- Mujić, S. (2021). *Možemo li spasiti lokalne medije?*. Sindikat medija Crne Gore. <https://sindikamedija.me/tematski-clanci/mozemo-li-spasiti-lokalne-medije/>
- Nacrt Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama. (2022). Ministarstvo kulture i medija. <https://www.gov.me/dokumenta/211b2c24-78d8-482b-8d4a-97a788cec357>
- Nacrt Zakona o medijima. (2022). Ministarstvo kulture i medija. <https://www.gov.me/dokumenta/23ec4e64-73e6-4765-bc00-e00b0a4c07f7>
- Pejović, D. *Rodno ogledalo medija u Crnoj Gori*. (2022). Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava i UNDP. <https://www.undp.org/cnr/montenegro/publications/rodno-ogledalo-medija-u-crnoj-gori>
- Radio i televizija Crne Gore. (2023). *Plan rodne ravnopravnosti I 2023-2027*. https://rtcg.me/upload//media/2023/11/8/11/40/449/1558308/PLAN_RODNE_RAVNOPRAVNOSTI_1.pdf
- Saveljić, N. (2023). *Vlasti da odustanu od disciplinovanja novinara*. Portal Vijesti. <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/680237/vlasti-da-odustanu-od-disciplinovanja-novinara>
- Zakon o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja. Službeni list Crne Gore broj 38/2020. https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/zakon_o_finansiranju_politickih_subjekata_i_izbornih_kampanja.html
- Zakon o izboru odbornika i poslanika. Službeni list Crne Gore broj 109/2020. https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/zakon_o_izboru_odbornika_i_poslanika.html
- Zakon o elektronskim medijima. (2016). Službeni list Crne Gore broj 055/16. <http://aemcg.org/wp-content/uploads/2011/11/Electronic-Media-Low-17.08.2016.pdf>
- Zakon o medijima. Službeni list Crne Gore broj 82/2020. <https://wapi.gov.me/downloadpreview/101e4ce0-3a5e-4c04-a81a-5287551a6a82?version=1.0>

ANEKS I. ISTRAŽIVAČKI TIM ZEMLJE

Ime	Prezime	Pozicija	Institucija	MPM2024 CT Lider
<i>Daniela</i>	<i>Brkić Ružić</i>	<i>nezavisna istraživačica</i>	<i>nezavisna istraživačica</i>	X

ANEKS II. GRUPA EKSPERATA

Ovu grupu sačinjavaju stručnjaci sa značajnim znanjem i iskustvom u oblasti medija. Uloga Grupe stručnjaka bila je da pregleda naročito osjetljive/subjektivne evaluacije koje je pripremio državni tim kako bi se maksimizovala objektivnost odgovora i osigurala tačnost konačnih rezultata.

Ime	Prezime	Pozicija	Institucija
<i>Vuk</i>	<i>Vuković</i>	<i>vanredni profesor</i>	<i>Fakultet dramskih umjetnosti Univerziteta Crne Gore</i>
<i>Goran</i>	<i>Đurović</i>	<i>izvršni direktor</i>	<i>Media centar</i>
<i>Milan</i>	<i>Radović</i>	<i>programski direktor</i>	<i>Građanska alijansa</i>
<i>Nataša</i>	<i>Ružić</i>	<i>vanredni profesor</i>	<i>Fakultet političkih nauka Univerziteta Crne Gore</i>
<i>Mihailo</i>	<i>Jovović</i>	<i>glavni i odgovorni urednik</i>	<i>Dnevne novine Vijesti</i>
<i>Jadranka</i>	<i>Vojvodić</i>	<i>pomoćnica direktora</i>	<i>Agencija za elektronske medije</i>

Izveštaj istraživačkog projekta
Izdanje -
jun 2024

Publications Office
of the European Union

